

захист активів підприємства від шахрайства, або розкрадання власності.

- **Консультаційна функція** полягає в наданні консультацій як персоналу підприємства, так і власникам або керівництву підприємства.

- **Інформаційна функція** – своєчасне і повне інформування вищого керівництва і власників про результати проведених заходів.

- **Координаційна функція** – планування роботи внутрішнього аудитора узгоджується з планами вищого органу управління, а також з структурними підрозділами.

Отже, основним завданням внутрішнього аудиту є попередження, виявлення та запобігання негативних для підприємства фактів і факторів, забезпечення безперервного ефективного управління на всіх рівнях і загальних функціях.

IV. Висновки. Внутрішній аудит є важливою складовою системи внутрішньогосподарського контролю суб'єктів підприємницької діяльності. Для підвищення ефективності функціонування всієї системи внутрішнього контролю необхідна відлагоджена робота всіх її ланок. Конструктивний підхід у розв'язанні організаційних питань реалізується виясненням місця і ролі внутрішнього аудиту в загальній системі внутрішнього контролю на підприємстві. Замовником внутрішнього аудиту виступає керівництво підприємства, тому його організаційна структура залежить від структури управління. Основний принцип, який повинен бути

дотриманий при моделюванні структури внутрішнього аудиту це його незалежність по відношенні до інших підрозділів. Внутрішній аудит не можна ототожнювати з внутрігосподарським контролем, який здійснюють усі структурні підрозділи апарату управління підприємства.

На даному етапі економічного розвитку суб'єктів господарювання України широкого розповсюдження набула практика, коли у відкритих акціонерних товариствах ініціатором аудиту виступає керівництво підприємства, що суперечить логіці й аудиторській практиці зарубіжних країн. Тому вивчення і впровадження світового досвіду, щодо правильної організації внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в системі управління підприємством залишається актуальним для управлінського апарату суб'єктів господарської діяльності.

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22 квітня 1993р. // Голос України. – 1993. – 29 травня.
2. *Адамс Р.* Основи аудиту: Пер. с англ. / Под. ред. Я.В. Соколова. – М.: Аудит: ЮНИТИ, 1995. – 398 с.
3. *Гончарук Я., Рудницький:* Аудит, навч. посібник – Львів, “Оріяна-Нова”, 2004р.
4. *Редько А.:* “Внутренний аудит как важнейший инструмент финансовой безопасности предприятия.” Київ, 2005 р.
5. *Шимапський Р.* Проблеми розвитку аудиту // Бухгалтерський облік і аудит. – 1994. – № 11. – С. 19–20.

In the article the basic aspects of internal control and internal audit are considered. The task of internal control and internal audit is resulted their role and place in the system of management by an enterprise.

Пилипів В.В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

У статті досліджується вплив соціально-економічного розвитку регіонів на їх фінансові можливості. Класифіковано регіональні особливості соціально-економічного розвитку, які мають безпосередній вплив на формування міжбюджетних відносин в Україні.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, міжбюджетні відносини, регіональна економіка, людський розвиток.

I. Вступ. Традиційні уявлення про державу як єдину економічну одиницю без суттєвої внутрішньої диференціації в сучасній науковій економічній думці відходять на задній план. Натомість виникає нова регіональна економічна парадигма [1]. На сьогоднішній день оптимальним каркасом для економічного аналізу і планування є трирівнева модель, що об'єднує місцеву (регіональну), національну та глобальну економіки. При цьому кожен рівень є тісно пов'язаний з іншим і не є самодостатнім [1,9-10].

Об'єктом дослідження даної статті є фінансові взаємовідносини між регіональною та національною економікою. Виходячи з вищезгаданої моделі, дослідження буде спиратися насамперед на показники, що характеризують регіональні (місцеві) умови, аніж на середні загальнонаціональні.

II. Постановка завдання. Регулювання міжбюджетних відносин є одним із найважливіших механізмів державного регулювання регіональним та місцевим розвитком. В основі формування міжбюджетних відносин лежить розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи відповідно до розподілу повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. Проте, навіть при чіткому і раціональному розподілі повноважень розмежування доходів і видатків між бюджетами різних рівнів на єдиних засадах не дасть змоги їх збалансувати. При цьому необхідно врахувати регіональні особливості соціально-економічного розвитку.

III. Результати. Регіони в Україні відрізняються рівнем концентрації населення, соціальною структурою, наявністю сировинної бази, природними та культурно-побутовими умовами тощо. Відмінності у регіональному розвитку України зумовлені рядом факторів, насамперед такими як: різноманітність природно-кліматичних умов; різний екологічний стан територій; кількість населення та його віковий склад; економічний розвиток народного господарства та його спеціалізація; стан соціальної та побутової інфраструктури та ін. Герасимчук З.В. виділяє зовнішні і внутрішні фактори впливу на соціальний стан розвитку регіону [2, 77-84].

До факторів внутрішнього впливу відносяться: рівень розвитку економіки в регіоні; демографічний стан в регіоні; орієнтація функціональної і територіальної структури промислового комплексу регіону на задоволення потреб людини; рівень розвитку соціальної інфраструктури; рівень доходів населення в регіоні; етнонаціональні особливості; рівень якості навколишнього середовища в регіоні; ефективність управління соціальним розвитком регіону.

Серед факторів зовнішнього впливу найважливішими вважаються: пріоритети соціально-економічної політики; забезпечення функціонування механізму відтворення тру-

дового потенціалу в державі; рівень забезпечення соціальних гарантій в державі; обсяги національного доходу, що використовуються на споживання; наявність механізму вирішування соціального розвитку регіонів в державі [2].

Всі ці відмінності обумовлюють особливості формування як бюджетів територіальних громад і регіональних бюджетів (районних і обласних), так і міжбюджетних відносин.

Крім того, на нерівномірність розвитку регіонів України значною мірою впливає недосконалість її адміністративно-територіального устрою. Так, зокрема, адміністративні області дуже відрізняються між собою як за розмірами, так і за кількістю населення, що в них проживає. Найбільшою за територією є Одеська область, яка займає 33,3 тис. км², що становить 5,5% території України. А найменшою є Чернівецька область – 8,1 тис.км² (1,3% території України).

Слід також звернути увагу на відмінності у концентрації населення в містах і селах різних областей. У східних областях більшість населення сконцентрована у містах. Тут зафіксована найбільша частка міського населення України: Донецька область – 90,2%, Луганська – 86,1%, Дніпропетровська – 83,0%, Харківська – 78,7%. В той же час у західних областях зафіксована висока частка сільського населення: Закарпатська область – 63,0%, Чернівецька – 59,4%, Тернопільська – 57,4%, Івано-Франківська – 57,9%, Рівненська – 55,1%.

Всі ці та інші відмінності значною мірою визначають пріоритети розвитку певного регіону.

В Україні для оцінки спроможності регіонів формувати доходи використовується концепція валової доданої вартості (ВДВ), оскільки саме аналіз регіональних показників ВДВ найяскравіше відображає різницю у розвитку регіонів.

Крім того, структура валової доданої вартості за питомою вагою галузей її формування має свої особливості, тобто регіони України значно відрізняються за видами домінуючої діяльності.

Найбільша частка промисловості у ВДВ зафіксована у Донецькій (53,1%), Дніпропетровській (52,2%) та Запорізькій (49,7%) областях, що і зумовлює існування в них високої частки міського населення. Найбільша

частка сільського господарства в ВДВ становить у Волинській (34,0%) та Вінницькій (30,0%) областях. Найбільший відсоток послуг у ВДВ зафіксований в курортних регіонах – Одеська область (57,9%) та АР Крим (50,2%), а також у містах Київ (73,8%) та Севастополь (66,2%).

У ряді областей на півночі та заході домінуючими є “інші види діяльності” або жоден вид діяльності не є домінуючим.

В системі державного управління економікою надзвичайно суттєвою є також диференціація регіонів за їх питомою вагою у ВДВ України.

Найбільшу питому вагу у ВДВ має Донецька область (12,3%), м. Київ (10,7%), Дніпропетровська область (9,2%), тоді як найменша зафіксована у західних областях – Чернівецька (1,0%), Волинська (1,4%), Тернопільська (1,4%), Закарпатська (1,5%). Таким чином, найвище значення валової доданої вартості регіону (Донецька область) у 12,3 разів перевищує мінімальне значення такого показника (Чернівецька область).

Таким чином, очевидним є те, що регіони України значно відрізняються між собою за рівнем соціально-економічного розвитку, наявністю ресурсного потенціалу, структурою народного господарства, що і впливає на існування особливостей формування бюджетів регіонів.

При аналізі відмінностей у соціально-економічному розвитку регіонів України особливої уваги заслуговує дослідження групи фахівців Світового банку, які намагаються пояснити регіональні відмінності у ВДВ на душу населення із застосуванням економетричних підходів [3]. На початку аналізу оцінюється внесок основних чинників виробництва (праці та капіталу) у ВДВ на душу населення, а далі робиться спроба конкретизувати окремі елементи, які можуть підвищити ефективність використання чинників виробництва і таким чином підвищити ВДВ на душу населення, найважливішими серед яких визначаються [3, 18]:

структура регіональної економіки (включаючи структуру зайнятості); обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення в регіоні; діяльність місцевих органів влади; ринкова інфраструктура; транспортна інфраструктура; інфраструктура телекомунікацій.

Результати такого дослідження показали, що бідними регіонами є ті, обсяг основних

фондів яких є відносно невеликим, а багаті регіони мають кращі показники тому, що вони отримують більше інвестицій [3, 19]. Це свідчить про важливість створення сприятливого інвестиційного клімату в регіонах.

Важливим є також вплив зайнятості на душу населення на показники регіонального зростання на душу населення. Таким чином, створення гнучких ринків праці сприятиме підвищенню показників діяльності регіону та зменшенню відмінностей у рівнях економічного розвитку регіонів.

Значний вплив на розвиток регіонів має також загальна продуктивність чинників виробництва, тобто спроможність регіону ефективно використовувати власні ресурси.

Деяко менший вплив було виявлено з боку інфраструктури телекомунікацій, транспортної інфраструктури, прямих іноземних інвестицій та інших елементів.

Таким чином, згідно з вищезгаданим дослідженням найбільший вплив на ефективність діяльності регіону мають основні фонди та робоча сила.

Особливо важливе значення в реалізації ефективної бюджетної політики має рівень доходів населення в регіоні. Оскільки, відповідно до Бюджетного кодексу України, основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів є прибутковий податок з громадян, очевидним є те, що розмір доходів місцевого бюджету прямо пропорційно залежить від розміру доходів громадян, що сплачують цей податок до відповідного місцевого бюджету, та їх кількості. Інакше кажучи, на рівень доходів до місцевих бюджетів великий вплив має розмір заробітної плати працівників та рівень зайнятості у відповідному регіоні. За цими показниками в Україні також існує значна диференціація.

Всі вищезгадані диспропорції відбиваються на територіальній диференціації соціальних умов життя громадян. За індексом регіонального людського розвитку перші три місця належать м. Києву, Автономній Республіці Крим та Полтавській області. Найгірший рівень зазначеного показника спостерігається у Донецькій і Луганській областях, тоді як рівень їх економічного розвитку є вище середнього по Україні.

Найбільший вплив на рівень людського розвитку має рівень освіти, умови проживання та матеріальний добробут населення.

Найменш помітною є дія розвитку ринку праці.

Перші позиції за інтегральним індексом рівня освіти займають Київ і Севастополь. Останні позиції займають Івано-Франківська, Миколаївська, Донецька, Закарпатська, Луганська області. Відставання цих регіонів обумовлене різними причинами: якщо Закарпатська та Івано-Франківська області відстають за рівнем охоплення дошкільною освітою, чисельністю студентів, часткою осіб із вищою освітою серед населення старше 25 років, то в Луганській та Донецькій області нижчим є рівень охоплення базовою та повною середньою освітою.

За умовами проживання знову ж таки лідирують м. Київ та м. Севастополь. Найгірші умови проживання населення зафіксовано в західних областях – Рівненській, Івано-Франківській та Чернівецькій. Це пов'язано з високою питомою вагою сільських поселень, які незадовільно забезпечені сучасними вигодами – водогоном, каналізацією тощо.

За станом матеріального добробуту першість належить м. Київ, що пояснюється значно вищими, ніж в інших регіонах, заробітними платами, найвищими в країні рівнями споживання, досить високою купівельною спроможністю і найнижчим у країні рівнем бідності (5,8%). Проте за поширеністю незареєстрованих доходів м. Київ займає останню позицію. А через низький рівень зарплат та високий рівень бідності найнижчий рівень матеріального добробуту виявлено у Житомирській, Тернопільській та Хмельницькій областях.

Існування значних розбіжностей у розвитку регіонів України за окремими показниками зумовлює необхідність у виявленні найсуттєвіших з них та обчисленні узагальнюючого індексу. На сьогоднішній день в науковій літературі існує багато підходів щодо визначення універсального показника, який дав би змогу якомога повніше оцінити стан соціально-економічного розвитку регіонів.

Так, Масловська Л. пропонує застосовувати наступні індикатори рівня соціально-економічного розвитку території: рівень зайнятості; середня заробітна плата на одного жителя; забезпеченість житлом; роздрібний товарооборот на душу населення; чисельність лікарів на 10 тис.населення; чисельність

середнього медичного персоналу на 10 тис.населення; кількість лікарняних ліжок на 10 тис.населення; кількість відвідувань поліклінік за зміну на 10 тис.населення; забезпеченість телефонами на 100 сімей; виробництво промислової продукції; валова продукція сільського господарства; валова продуктивність праці; інвестиції в основний капітал; бюджетна забезпеченість; відрахування до держбюджету; індекс безпеки [4, 165]. Така велика кількість запропонованих показників свідчить про необхідність визначення показника, який давав би комплексну характеристику регіону, і на основі якого можна було б судити про рівень соціально-економічного розвитку території.

Методику найбільш повної оцінки соціально-економічного стану регіонів України було розроблено фахівцями РВПС України НАН України. В її основі лежить методика Індексу людського розвитку [5]. Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів складається з показників економічного і соціального розвитку, кожен з яких має самостійне значення і одночасно є складовою узагальнюючого показника. До показників економічного розвитку відносяться: макроекономічна ефективність, фінансова сфера, зовнішньоекономічна діяльність, економічна інфраструктура, інвестиційна привабливість регіону. Використання даної методики дає можливість згрупувати регіони України за рівнем економічного розвитку (*табл. 1*).

Соціальний розвиток регіонів характеризують показники узагальнені за наступними блоками: демографічний розвиток; розвиток ринку праці; матеріальний добробут населення; умови проживання населення; рівень освіти населення; стан та охорона здоров'я; соціальне середовище; екологічна ситуація та ін.

За даними показниками можна згрупувати регіони за рівнями соціального розвитку (*табл. 2*).

Проте слід враховувати те, що незважаючи на віднесення до певної групи, регіони мають різні значення за окремими показниками рівня людського розвитку. Так, наприклад, хоча АР Крим і віднесено до групи високого рівня людського розвитку, проте рівень освіти в цьому регіоні дуже низький, а у м. Київ та Полтавській області зафіксована негативна екологічна ситуація. Тому для комплексного вивчення регіональних

Таблиця 1

Рейтинги регіонів України за рівнем економічного розвитку

Рівень розвитку	Регіон
Високий	м.Київ, м.Севастополь, Полтавська обл., Запорізька обл., Донецька обл., Одеська обл., Дніпропетровська обл., Київська обл., Харківська обл.
Середній	АР Крим, Миколаївська обл., Львівська обл., Сумська обл., Луганська обл., Чернігівська обл., Черкаська обл., Рівненська обл., Хмельницька обл.
Низький	Івано-Франківська обл., Херсонська обл., Вінницька обл., Волинська обл., Закарпатська обл., Чернівецька обл., Кіровоградська обл., Житомирська обл., Тернопільська обл.

Джерело: [5, 84]

Таблиця 2

Рейтинги регіонів України за рівнем соціального розвитку

Рівень розвитку	Регіон
Високий	АР Крим, Вінницька обл., Закарпатська обл., Полтавська обл., Харківська обл., Хмельницька обл., Черкаська обл., м.Київ, м.Севастополь
Середній	Запорізька обл., Івано-Франківська обл., Київська обл., Кіровоградська обл., Львівська обл., Одеська обл., Тернопільська обл., Чернівецька обл., Чернігівська обл.,
Низький	Волинська обл., Дніпропетровська обл., Донецька обл., Житомирська обл., Луганська обл., Миколаївська обл., Рівненська обл., Сумська обл., Херсонська обл.

Джерело: [5, 93]

особливостей людського розвитку необхідно проводити аналіз за всіма складовими.

Із врахуванням ваги кожного компонента економічного та соціального розвит-

ку і розраховується інтегральний індекс соціально-економічного розвитку регіонів. Такий показник дає змогу найбільш повно оцінити стан розвитку регіонів (табл.3).

Таблиця 3

Рейтинги регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку

Рівень розвитку	Регіон
Високий	м.Київ, м.Севастополь, Полтавська обл., Запорізька обл., Одеська обл., Донецька обл., Дніпропетровська обл., Харківська обл., Київська обл.
Середній	АР Крим, Львівська обл., Черкаська обл., Чернігівська обл., Миколаївська обл., Хмельницька обл., Сумська обл., Івано-Франківська обл., Вінницька обл., Рівненська обл.
Низький	Луганська обл., Закарпатська обл., Херсонська обл., Чернівецька обл., Волинська обл., Кіровоградська обл., Тернопільська обл., Житомирська обл.,

Джерело: [5, 84]

Так, найвищий рівень соціально-економічного розвитку зафіксовано в м. Київ та Полтавській області, які лідирують як за економічною, так і за соціальною складовою індексу. Найгірша ситуація спостерігається у Житомирській, Тернопільській, Кіровоградській та Волинській областях. На інтегральний показник Тернопільської області вплинула несприятлива ситуація в економіці.

Таким чином, для класифікації особливостей соціально-економічного розвитку регіонів в Україні пропонується як враховувати окремі показники розвитку, так і давати їх комплексну оцінку. Також, крім виявлення факторів (показників) впливу на рівень регіонального розвитку, важливо ідентифікувати їх наслідки, що й дасть змогу класифікувати регіональні особливості соціально-економічного розвитку України. Крім того, пропонується виділити конкретні властивості та ознаки соціально-економічного розвитку, на основі яких той чи інший регіон можна було б віднести до певного класу (рис. 1).

Розділити наслідки впливу економічних та соціальних факторів дуже важко, оскільки

як соціальні фактори впливають на економічний стан території так і рівень економічного розвитку регіону в певній мірі формує його соціальну сферу. Зрештою, такий розподіл і не є принципово важливим.

Дослідження регіональних особливостей розвитку за окремими показниками дає змогу виявити проблемні та сильні сторони регіону і, відповідно до цього, дає підстави щодо формування власної стратегії регіонального розвитку. Такі характеристики регіонів повинні враховуватись при формуванні системи міжбюджетних відносин.

Як видно з аналізу, в Україні існують як економічно, так і соціально слабкі регіони, причому вони не завжди співпадають. А, отже, формуючи бюджетну політику, необхідно враховувати такі особливості.

Таким чином, на сьогоднішній день пріоритетним є людський розвиток, а тому ефективна система фінансових відносин регіонів і центру повинна базуватись на першочерговому забезпеченні соціальних потреб населення. І забезпечення умов для економічного розвитку повинно бути підпорядковане цим потребам.

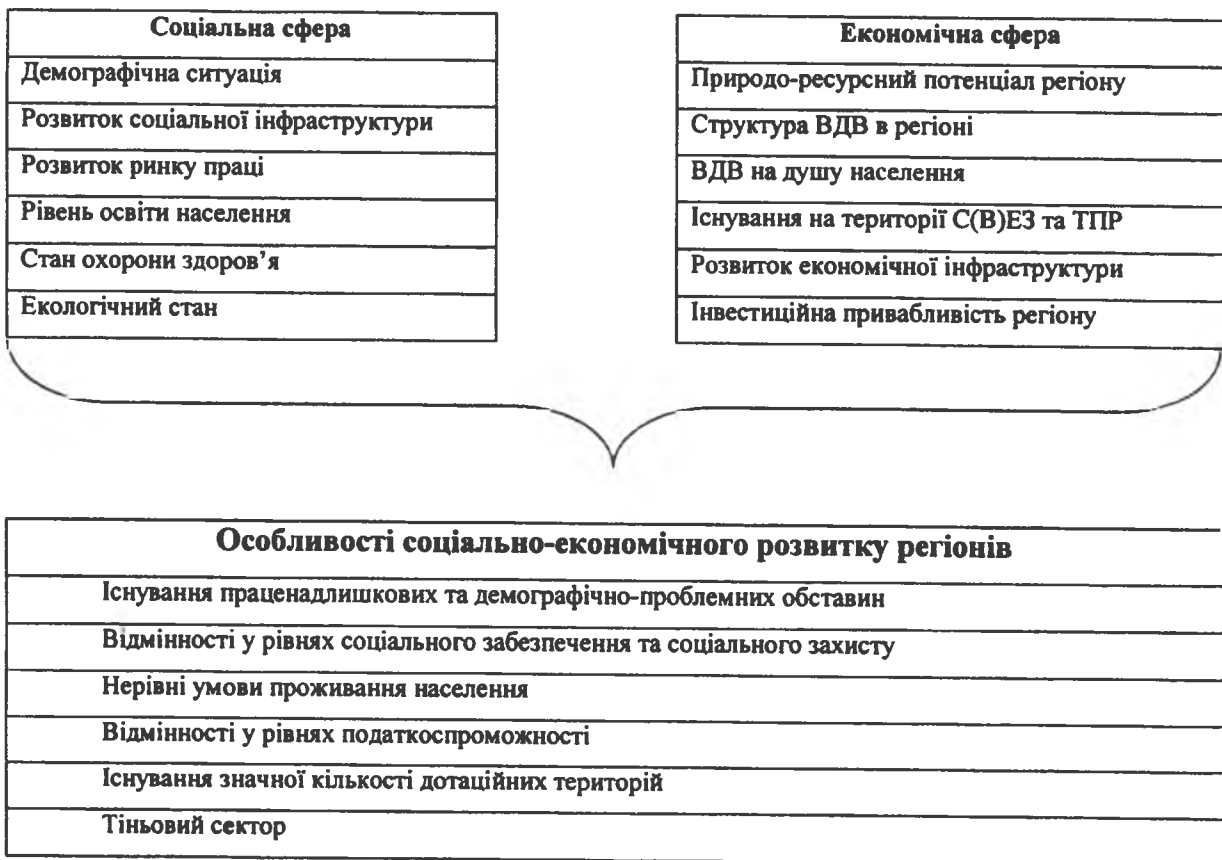

Рис. 1. Класифікація особливостей соціально-економічного розвитку регіонів

IV. Висновки. Отже, держава повинна першочергово забезпечити рівні соціальні умови для населення незалежно від місця проживання. Це може бути здійснено як за рахунок системи фінансового вирівнювання, так і за рахунок створення відповідних умов для господарювання регіонів, за яких було б можливе не тільки просте, а й розширене регіональне відтворення соціальної сфери.

1. Бариз В., Ледебур Л. Нові регіональні економіки. Пер.з англійської Андрій Пехник. – Львів: Літопис, 2003. – 196 с.

2. Герасимчук З.В. Класифікація соціально-проблемних регіонів та напрямки формування у них політики сталого розвитку // Регіональна економіка. – 2001. – №2. – С.77–84.

3. Бейлі Р. Регіональна політика в Україні / Регіональна політика та регіональний розвиток в Україні: Досягнення та напрямки подальшого руху. Конференція Світового банку, Київ, листопад, 2001.

4. Масловська Л. Оцінка внутрішньо-регіональних відмінностей соціально-економічного розвитку як основа диференційованої регіональної політики на мезорівні // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 163–168.

5. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан / Рада з вивчення продуктивних сил України. ПРООН, 2002. – 123 с.

In the article the influence of socio-economic development of regions on their financial possibilities is explored. The regional features of socio-economic development, which have a direct influence on forming of interbudgetary relations in Ukraine, are classified.

Косенко Є. В.

ГЕНДЕРНА ОЦІНКА РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ – ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Стаття присвячена моніторингу нових тенденцій на ринку праці з урахуванням гендерних відмінностей в частках економічно активного населення. В статті робиться висновок про необхідність впровадження гендерних підходів в оцінці показників та тенденцій ринку праці.

Ключові слова: гендерний баланс, гендерно-чутливий індекс розвитку, продуктивна і репродуктивна праця, рівень економічної активності, безробіття.

1. Вступ. Для забезпечення моніторингу нових тенденцій на ринку праці, як то тривалість робочого дня, часткова зайнятість, стан справ у сфері зайнятості, безробіття, витрати на оплату години робочого часу і т.ін., цей набір показників в масштабах країни на ринку праці розроблено Міжнародною організацією праці (МОП). Хоча щодо кожного із зазначених показників було докладно зусиль, аби підкреслити його гендерний вимір, значна частина практичних працівників, зрозуміють, що гендерно – диференційовані дані не завжди легко знайти та використати. Тому необхідно докласти максимум зусиль для впровадження гендерних підходів та тенденцій на ринку праці в оцінці

показників.

Першим і головним показником – є економічна активність і використання часу. Гендерні відмінності у частках економічно активного населення часто використовуються як показник гендерної рівності в певному суспільстві. Наприклад, частка жінок серед усього економічно активного населення є одним з трьох основних показників, які використовуються для розрахунку гендерно – чутливого індексу розвитку.

Передусім слід зазначити, що хоча частка чоловіків серед економічно активного населення в усьому світі є незмінно високою, щодо частки жінок, у різних країнах світу існують істотні відмінності. Найчастіше мала частка жінок серед економічно активного населення свідчить про наявність стійких культурних стереотипів стосовно гендерних ролей, які сприяють утриманню жінок за межами економічно активного населення. Наприклад, частка жінок на рівні 30% може свідчити про те, що для даної культури домінують рольовою моделлю є чоловік – годувальник і дружина – домогосподарка.

Другим показником, який характеризує гендерні аспекти ринку праці, є репродуктивна праця. Проте, враховуючи потенційно оманливий характер цього показника, у жод-